

RECENZE

DIGITÁLNÍ BUDOUCNOST MUZEÍ: DIALOG MEZI TECHNOLOGIÍ
A KULTURNÍM DĚDICTVÍM

Keir WINESMITH a Suse ANDERSON, *The Digital Future of Museums: Conversations and provocations*, London: Routledge 2020, 260 s., ISBN 978-1-138-58954-4.

Kateřina Maděrová

Digitální technologie mění způsob, jakým muzea komunikují se svými návštěvníky, uchovávají sbírky a vytvářejí nové formy prezentace. Jak by tedy mělo vypadat muzeum 21. století? Na tuto otázku hledá odpověď kniha *The Digital Future of Museums*, v níž autoři Keir Winesmith a Suse Anderson vedou dialogy s muzejními profesionály o výzvách i příležitostech digitální éry.

Kniha z roku 2020 je dílem dvou uznávaných odborníků v oblasti muzeí a technologií. Prof. Keir Winesmith má za sebou řadu úspěšných digitalizačních projektů v předních světových muzeích včetně San Francisco Museum of Modern Art, kde působil jako ředitel digitalizačního oddělení. Je přispěvatelem do prestižní příručky *The Routledge International Handbook of New Digital Practices in Galleries, Libraries, Archives, Museums and Heritage Sites* (2019). Jeho četné odborné články a příspěvky publikované na platformách jako Medium či sfmoma.org i v akademických sbornících se zaměřují na digitální technologie v muzeích, interaktivní umění a muzejní strategie v oblasti digitalizace.

Dr. Suse Anderson je odbornou asistentkou muzejních studií na The George Washington University a bývalou prezidentkou organizace Museum Computer Network. Je také spoluzakladatelkou a moderátorkou podcastu *Museopunks* zaměřeného na progresivní muzejnictví. Dlouhodobě se věnuje výzkumu dopadu digitálních technologií na muzejní praxi a vzdělávání muzejních profesionálů. Je autorkou kapitoly o výzkumu návštěvníků a publika v prestižní příručce *The Routledge Handbook of Museums, Media and Communication* (2019). Její publikační činnost zahrnuje řadu recenzovaných článků v odborných časopisech a je také editorkou několika významných publikací včetně *Humanizing the Digital* (2019) a *CodeWords: Technology and Theory in the Museum* (2015).

Autoři pojali knihu jako sérii moderovaných rozhovorů s respektovanými muzejními odborníky a experty z příbuzných oborů, kteří společně diskutují o digitální transformaci muzeí. Tento formát, jak vysvětlují v knize, vychází z jejich dlouholetých zkušeností s přednáškami a konferencemi, kdy zjistili, že nejzajímavější myšlenky často vznikají při neformálních rozhovorech s odborníky. Struktura knihy je velmi přehledná. Každá kapitola obsahuje shrnutí hlavních myšlenek a na začátku rozhovorů jsou umístěny tematické mapy, které vizualizují vztahy mezi klíčovými pojmy a myšlenkami. Mezi často se vyskytující pojmy patřily například komunitní angažovanost, digitalizační strategie, digitální platformy, otevřenost a partnerství. Nejsilnějším vláknem, které se prolíná všemi diskuzemi, je důraz

na vztahy, ať už jde o vztahy s různými komunitami, či institucemi, nebo mezi teoretiky a praktiky v oboru. Autoři i dotazovaní odborníci přistupují k digitalizaci komplexně, nevnímají ji pouze jako technologickou změnu, ale jako nový způsob práce a komunikační jazyk současnosti. Jednotlivé rozhovory v knize na sebe přímo nenavazují, což umožňuje čtenáři číst kapitoly v libovolném pořadí podle vlastního zájmu.

V úvodu autoři popisují své vlastní zkušenosti s vývojem internetových sítí. Skutečnost, že webové stránky vznikají a zanikají, popisují jako „nestálost sítí“. Považují za přínosné si uvědomit, že ani naše aktuálnost není stálá. Proto se rozhodli v knize citovat prostřednictvím digitálního archivu Internet Archive Wayback Machine (digitální archiv World Wide Webu), který umožňuje uživatelům vidět archivované verze webových stránek z minulosti. I přes definovanou nestálost sítí si tak kniha dokáže zachovat svou stálost, weby sice nemusejí existovat, ale díky archivaci zůstává jasný kontext, ve kterém byly původně použity.

Kapitola „Some provocations on the digital future of museums“ se kriticky zabývá trendem využívání sledovacích technologií v muzeích. Autoři upozorňují na dvojsečnost tohoto přístupu. Na jedné straně umožňuje lépe porozumět publiku, na straně druhé může vést k diskriminaci méně viditelných návštěvníků. Zvláště varují před tzv. kapitalismem dohledu, tedy praktikami, kdy jsou data o chování návštěvníků systematicky sbírána a analyzována s cílem předvídat a ovlivňovat jejich budoucí chování, primárně za účelem ekonomického zisku. Tento přístup podle autorů může vést k situaci, kdy muzea své návštěvníky více sledují, než aby podněcovala jejich přirozenou zvědavost.

Následuje dvanáct jednotlivých rozhovorů o aktuálních a pozornost si zasluhujících tématech, jako shromažďování dat o návštěvnících, zapojení komunit do utváření muzea, digitální a digitalizační praxe v muzeích nebo alternativní kurátorské strategie. Jako příklad, jak jsou kapitoly koncipovány, nám může posloužit pátý rozhovor Sarah Kenderdine a Merete Sanderhoff. Zaměřili se v něm na integraci digitálních technologií do muzejní praxe. V diskusi zaznívá, že aby byl plně rozvinut potenciál digitálních technologií v muzeích, musí být digitalizace součástí celkové strategie muzea. Technologie samotná má být ale pouze prostředkem, nikoliv cílem. Diskutující se shodují na tom, že všechna muzea čelí podobným výzvám v oblasti digitalizace a udržet krok s technologickým vývojem může být náročné. Základní muzejní povinnosti, jako například katalogizace sbírek a jejich konzervace, totiž zůstávají stejně náročné jako dříve a k nim přibývá nová digitální dimenze, s příslibem větší flexibility. Instituce na tuto změnu nejsou vždy připravené, proto v rozhovoru zaznívá důraz na význam spolupráce a sdílení zkušeností. Témata přístupnosti sbírek dále rozvíjejí. Muzea jsou tu pro společnost a spravují její majetek, proto by měla podporovat otevřený přístup. Zároveň je ale nutné najít rovnováhu mezi větší otevřeností a potřebou omezovat přístup k určitým materiálům. Během rozhovoru jsou také představeny inovativní programy, jako například DomeLab, přenosný projekční systém ve tvaru kopule, který cestuje po světě a umožňuje různé typy projekcí. Příkladem

projektu realizovaného v tomto systému je Songlines, který prezentoval jeskynní malby vyprávějící příběhy o původu a duchovních tradicích australských domorodců. Podrobněji je představena též u nás dobře známá Europeana, digitální platforma Evropské unie, která slouží jako rozsáhlá databáze pro sdílení a zpřístupnění evropského kulturního dědictví včetně uměleckých děl, fotografií, textů a audiovizuálních materiálů.

V závěru knihy autoři načrtávají vizi budoucích muzeí, která by měla patřit svým komunitám a být jimi spoluutvářena. Zároveň ale diskutují též výzvy a problematické body, které s sebou takto pojatá a otevřená spolupráce přináší, jako jsou sdílené autorství a spoluvlastnictví. Zdůrazňují potřebu inkluzivity a podporu role muzeí jako „motorů zvědavosti“. Digitální praxe podle autorů a diskutujících vnáší nové nuance a možnosti tam, kde dříve existovaly jen jasné kategorie, a podporuje atraktivní experimentální, zážitkový přístup v muzejní prezentaci. Definují klíčové hodnoty moderního muzea, kterými by měly být užitečnost, dostupnost, transparentnost, otevřenost a společné vytváření hodnot.

V přístupu a závěrech autorů se zjevně odráží trend z posledních let – chápat muzea jako z komunit vzešlé a komunitám sloužící instituce. Tedy nikoliv, jak je ve středoevropském prostoru častější, pojetí muzeí jako míst pro uchování hmotného kulturního dědictví. A právě v kontextu nových výzev, mezi něž digitalizace kulturního dědictví nesporně patří, může být obsah knihy pro současnou českou muzejní scénu velmi inspirativní. Ne všechny přístupy prezentované v knize se u nás dají uplatnit. V českém prostředí digitalizace muzejnictví naráží na řadu limitů. Od legislativních (např. autorský zákon a zpřístupňování uměleckých děl pod autorskoprávní ochranou) přes finanční (zejména limitující počet zaměstnanců v muzeích nebo finanční náročnost digitalizace na zakázku) až po zvýšené nároky na znalosti a dovednosti muzejníků, které zpracování digitalizovaného kulturního dědictví vyžaduje. Technologický vývoj je velmi rychlý až překotný, což se projevuje v téměř okamžitém zastarávání digitálních technologií už v okamžiku jejich pořízení, a tedy i v nutnosti rychle přecházet na stále nové produkty. Dosud nedořešeným problémem je také nejednotný a nesystematický přístup k archivaci digitálního majetku a digitální kurátorství v našich institucích. Na tyto problémy upozornila už před časem například Petra Šobánková, která se jimi zabývá ve své publikaci *Muzeum versus digitální éra*. Kniha zachycující situaci v zahraničí může diskusi u nás vhodně rozvíjet. Ukazuje se, podobně jako v jiných oblastech digitalizace společnosti, že tempo technologického pokroku je v některých případech rychlejší než schopnost lidí adaptovat se na něj v osobním i profesním životě. To může působit až demotivačně.

Publikace je díky košatosti témat i množství odborných poznatků cenným zdrojem informací i inspirací pro muzejní pracovníky, kterým nabízí jak teoretická východiska digitální transformace muzeí, tak praktické zkušenosti a konkrétní příklady úspěšných projektů. Tím by mohla být pro naše muzejní instituce i jejich zřizovatele nebo vlastníky při zvládání digitálních výzev současnosti užitečná a zaslouží si jejich pozornost.